

19

O R A T I O
D E
PHILOSOPHIAE IN THEOLOGIAM
M E R I T I S

1776
6a

AD RECOLENDAM MEMORIAM
B. HERMANNI DE WOLFRAMSDORF
SVPREMI OLIM AVLAE ELECT. SAX. MARESCHALLI ATQVE
CONSILIARII INTIMI ECCLESIAE CATHEDRALIS MARTIS
BVRG. PRAEPOSITI NEC NON DYNASTAE IN MÜGELN
SAALHAVSEN COLMEN LIMPACH SITTEN KÖSTERITZ
HARTMANNSDORF DÜRRENBURG ET
BÖRTEWITZ CET.
CONDITORIS BENEFICII WOLFRAMSDORFIANI

D. XIII SEPT. 1776
IN AVDITORIO MAIORE
PVBLICE HABITA

A
M. CAROLO SAMVELE MULLERO
KEMBERGA - SAXONE.

V I T E M B E R G A E
LITTERIS CAROLI CHRISTIANI DÜRRII
ACAD. A TYPIS.

G. Diet. M. Ackermann.

Jh. Enc. 15

OF THE
PHILOSOPHY IN THEOLOGY

HARTMANN

CONDITORS

M. GALLIG

ILLVSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTIS
SIMO DOMINO

D O M I N O

HANS GOTTHELF

LIB. BAR. DE GLOBIG

DYNASTAE DOEBSCHKAE ZEHISTAE

GIESENSTEINII CET.

SERENISSIMI ELECTORIS SAXONIAE A CONSILII INTI

MIS SPLENDIDISSIMO ET PRAESIDI SENATVS IN

SAXONIA SACRA SVMMI SAPIENTISSIMO

DOMINO SVO INDVLGENTISSIMO

ILLVSTRISSIMO ANNE EXCELLENTISSIMO

ORATIONEM ANNIVERSARIAM

IN PERPETVI PIGNVS OBSEQUII

HANS GOTTHELF

D. D. D.

LIB. BAR. DE GLOBIG

DYNASTAE DOBBSCHKEAE ERHISTAE

GIESSENSTADII

BERNENSIS ELECTORIS SAXONIAE A CONSILIIS INTI

ENS SPLENDIDISSIMO ET FRATRI ERHARTO IN

SAXONIA SACRAE SANCTISSIMO

M. CAROLVS SAMVEL MVLLERVS.

EXCELLENTISSIME DOMINE

DOMINE INDVLGENTISSIME

Gratissimo animo iamdudum et pietate permotus occasio-
nem exoptavi, TIBI, Munificentissime Domine, hos
sensus publice declarandi, et gratiam suspiciendi, qua TV
meos parentes, meque cum fratre adhuc ornasti. Quae qui-
dem facultas nunc mihi sumministratur, partibus impositis,
renouandi memoriam b. Wolframsdorfii, eamque orationem
solemni more typis mandandi. Equidem non ignoro, illam
per se dignam non esse, quae oculis TVIS subiiciatur, quod
tquam tiro facundiae neque vim sententiarum, neque copiam
atque elegantiam dicendi teneo. Attamen confirmat timorem
eximius TVVS amor in Philosophiam, cuius merita iure
praedicavi, et accommodatio ad captum iuuenilem, cui non
deest voluntas honesta in posterum longius progrediendi.
Praecipue vero id specto, ut TIBI, EXCELLENTISSIME

*DOMINE, publice gratias agam demississimas pro beneficiis
tot tantisque, et praesidio TVO res spesque meas tradam
praepotenti. Nihil a Deo quotidie cupidius precor, quam
ut valetudinem TVAM in tuto collocet, GENTEM SPLEN-
DIDISSIMAM fortunet, immortalemque gloriam felicissimo
successu omnium consiliorum sapientissimorum amplificet. Quae
preces si fuerint ratae, venio in spem certissimam, fore, ut
TV auctoritate TVA felicitatem meam fulcias, quam ego
diligentia et virtute semper mereri studebo*

*EXCELLENTIAE TVAE
DOMINE ILLVSTRISIME*

summo obsequio addictissimus

M. CAROLVS SAMVEL MVLLERVS.

Rektor Academiae Magnifice,

Patres Academiae Conscripti Splendidissimi, Auditores Ceteri suo quisque loco graduque colendi, Tuque Commilitonum Generosissimorum atque Humanissimorum concio florentissima,

Quanquam libero homine digna doctrina humano generi maxima commoda praestat, longe tamen Philosophia omnes reliquas disciplinas superat utilitate, quam ceterae artes ex ea haurire debent. Dolemus adhuc, Ciceronis Hortensium iniuria temporum perisse, in quo copiosissima eloquentia pulchritudinem et fructus studii sapientiae per

pertractavit. Attamen leniter ferimus hanc iacturam, quoniam Sadoletus, Pater Purpuratus, felix Ciceronis imitator, eam per Phaedrum compensavit, et scientiam rerum diuinarum et humanarum laudibus omnibus sustulit. Quo magis est mirandum, Philosophiam omni aetate tot inimicos habuisse, maxime Theologos, praecipitata ratione, quasi castae doctrinae, tanquam mater haeresium, noceat, et veram pietatem in profanam honestatem vertat. Praecipue dehortationem Paulli clamore magno repetunt: ne decipiarnini per Philosophiam! Caueant vero, ne verba Legati Christi ad Theologiam transferamus. Nam temporibus discipulorum Christi vox Theologiae necdum frequentabatur, sed, vt e Philone et Iosepho perspicimus, nomen Philosophiae pro ea ponebatur. Saltem Paulus hoc loco Theologiam Iudaeorum ante oculos habuit, quia statim commemorationes per manus traditas, et initia mundana, hoc est legem ceremoniam addidit. Itaque sententiam Apostoli plane relinqueremus, si crederemus, eum Philosophiam ex Theologia exterminasse. Potius omnes sani Theologi vno animo docuerunt, Theologiam Philosophia carere non posse. Quis ardentior in defendenda vera doctrina, Caluio nostro sene. Nihilominus in laudem Philosophiae initio operum Philosophicorum venustam sententiam praemuniuit: Nunquam melius agitur cum Theologia, quam cum Theologi sunt Philosophi, et Philosophi Theologi. Quo maiore fiducia venio ad propositum, hac in oratione merita Philosophiae de Theologia expo-

exponendi, et probandi, non solum illam huic nihil obesse, sed etiam praestantissima commoda comparare. Equidem non ignoro, hunc locum a multis copiose tractatum esse, ob eamque causam superuacaneum videri, illum repetere. Atamen operam nauabo, vt tempora hodierna maxime spectem, quibus Philosophia praecipue colitur, et studiis doctorum hominum incrementum magnum capit. Tunc possum sperare, fore, vt *Tu, Rector Academiae Magnifice, Vosque Patres Conscripti Amplissimi, atque Auditores reliqui Honoratissimi, Cives Praestantissimi*, me benigne audiatis.

Primum omnium Theologus laboret, vt bonum interpretem sacrae scripturae agat. Nam e monumentis diuinis debent reuelatae doctrinae cognosci et comprobari. Quo vero pacto possunt a nobis inde perspici, si viros diuinis non intelligimus, et verbis eorum lectis idem sentimus, quod ipsi cogitarunt. Hic cernitur ingens discrimen inter superiorem aetatem et nostram. Patres nostri et Maiores laborabant magis de subtilitatibus, imprimis e Philosophia Scholastica, et inferebant saepe tricas codicis sacri lectioni. Hoc modo multa dicta deprauabantur, vt viri sancti admiraturi essent, si reuiuiscerent, et legere priora compendia et systemata possent. Nunc vero scripta Veteris et Noui Testamenti studiosius perquiruntur, et rectius enucleantur. Quid autem viam ad hanc meliorem explicationem aperuit? aptior ars interpretandi.

tandi. Hic ante omnia praeiudicatam sententiam vitemus, quam multi rerum diuinarum doctores, praecipue superiore memoria, defenderunt. Hac videlicet opinione tenentur, ac si sacrae literae longe aliter sint exponendae, quam monumenta alia profana. Erasmus iam hunc errorem acriter oppugnavit, et iure contendit, libros diuinitus consignatos non alia ratione accipiendos, quam Homerum et Ciceronem. Nam si sermo diuinus debuit perspicue concipi, ad vulgarem hominum cogitandi modum accommodandus erat. Quapropter explicatio eius est perinde comparata, ac profanorum scriptorum. Hanc subleuat logica sana, quae omnia praecepta tradit, quibus et bona translatio in aliam linguam, et yberior declaratio conformari debet. Dum vero hodiernum aeuum, interpretandi facultate sobria, praeterito antepono, illud non confirmo, omnes huius tempestatis doctores aptos interpretes esse. Nam si quod fuit tempus, quo tabulae diuinae misere corruptae sunt, fit certe nunc summis in testimoniis. Undique nouis interpretationibus sacrorum librorum vexamur, et Veteris et Noui Testamenti, quae praescriptiones sanae logicae non obseruant, ab Huetio, viro eruditionis lectissimae, maxima diligentia collectas et peruestigatas. Non est negandum, Bahrdianam interpretationem saepe sententiam acu tetigisse. Attamen nimia cupiditas venuste cum delicatulis hominibus nostris cogitandi ac dicendi, frequentius etiam eum induxit, vt a mente prorsus aberraret,

et

et verba palam peruerteret. Nec minor multitudo exstat paraphrasium, quibus tamen maximam partem deest perspicuitas, breuitas et accuratio Erasmi. Copiosiores explicationes non raro sunt minus ferendae, amore nouitatis, quae a pura doctrina recedit, nec quicquam tandem relinquit, nisi religionem meram naturalem. E tot exemplis duo tantum afferam. Alterum spectat satisfactionem Christi, alterum doctrinam de angelis. Quo propensiores sunt multi ad factionem augendam Socini, eo magis laborant, vt omnes locos obscurent, qui plane demonstrant, Christum pro nobis mortuum esse. Cum peritus interpres in locis, qui continent praeceptum, propriam significationem relinquere non debeat, audacia non est excusanda, testimonia de expiatione hominum per Christum in partem alienam rapiendi. Hic per sanguinem Christi vita intelligitur, per redemptionem exemplar, per lotionem sanguine suo imitatio virtutum.

Multo liberius loci sacrae scripturae explicantur, qui de angelis praecipiunt. Hoc ipso anno Halae liber in lucem editus est, qui inscribitur specimen biblicae Daemonologiae, siue inuestigatio doctrinae codicis diuini de diabolo eiusque potentia. Boni genii passim conceduntur. E contrario omnia dicta Veteris et Noui Testamenti, quae de malo genio eiusque operibus agunt, immane quantum peruertuntur. Statim ab initio Cacodaemon e Paradiso expellitur, et tota

historia de crimine Adami in allegoriam mutatur. Nonne vero esset irridiculum, geographicam descriptionem situs Paradisi, quae praecedat, allegorice declarare. Nonne poënae facinoris ultimi in proprio significato inter homines supersunt. Temeritas cadit in sensus, quando cogitationes Euae, sensibus magis obsequendi, quam rationi, in colloquium vertuntur serpentis atque Euae. In nouo Testamento sunt interpretationes non meliores. Quid planius de diabolo dici potest, eiusque poenis, diris Iesu, quibus nouissimo die impios ad inferos abire iubet, diabolo eiusque geniis paratos. Hic diabolus per hostem et aduersarium describitur, quasi hi non sceleratis comprehendantur. Attamen historia Gergesenorum etiam hic maximae fuit offensionis. Iam Beckerus in mundo fascinato fuit sine dissimulatione professus, sibi hunc euentum maximas molestias creasse. Wetsteinus, qui alias in obsessis omne ingenium profundit, tacet de hac re gesta. Nouissimi interpretes vere possunt hunc lapidem facile promouere, quos auctor Daemonologiae sequitur celeri passu. Diaboli rogabant, Matthaeus inquit, Iesum. Ille e contrario iubet virum orare nomine opinatorum diabolorum. Hic demens vir, venia ab Iesu data, incurrit postea cum imaginariis diabolis in gregem porcorum, qui confusus concurrat, seque in mare praecipitat. Nunc credit ille, diabolos reuera ab se discessisse, eiusque phantasia tranquillatur prius bacchata. Quod maximum inuentum Daemonologus finit: adeo sunt omnia

omnia vera, et, cuius caput non est plenum diabolis, non inueniet difficultatem. Caput huius interpretis est potius sapientia plenum, imo, quantum quantum est, sapientia. Hanc vero quilibet subulcus deridebit. Nam probe sciunt, vehementi clamore sues magis dissipari, quam vt in vnum congregentur. Quantum debemus logicae, quae nobis tutiorem viam aperit, scripturam modeste tractandi, et veram sententiam eius perspiciendi.

Attamen merita Philosophiae in Theologiam latius patent. Sine ea demonstrationem non perficeremus, biblia diuinitus tradita. Nam si ad testimonia ipsius scripturae prouocaremus, orbem in demonstrando committeremus, et ludionibus Religionis ludibrio essemus. Quo magis in subsidium vocemus naturalem Theologiam. Haec persequitur signa propioris reuelationis, et probat indubitatis argumentis rationis. Tunc ea accommodamus ad Biblia, et monstramus, omnes hasce notas eis conuenire, vnde postremo patet, nostrum sacrum codicem nomen oraculorum diuinitus editorum mereri. Doctrina et officia sunt in scriptura sacra sparsa, quapropter ea Theologus in Thesi et disciplina morum in ordinem redigere debet. Hunc dicit e Philosophia, vt res definiat recte, totum diuidat, exinde indubitata principia ducat, e quibus deinde dubias sententias confirmat, et viles consecutiones repetit. Ratio quidem est vtilior in talibus locis, qui mixti nominantur, quia et ex ra-

tione, et e scriptura sacra cognoscuntur. Attamen ratio non
 potest etiam in ipsis puris doctrinis religionis negligi. Has non
 licet ex illa explicare, non fulcire, sed illustrare ac defendere.
 Quam concordiani fidei et rationis nemo acutius et fructuo-
 sus pertractavit, Leibnitio, in parte prima Theodiceae.
 Vnum exempli causa proferamus. Proprietates Dei nouit
 etiam ratio. Quid Philosophia in his Theologiae profuerit,
 statim cadit in oculos, si libros superiorum Theologorum cum
 hodiernis componimus. Quam perspicue dotes diuinae de-
 finiuntur, quanto acumine distinguuntur, longe maiore nu-
 mero, ex quo Wolfius naturalem Theologiam limatiore iu-
 dicio elaborauit. Mysterium sanctissimae Triados, quod
 omnem captum mentis nostrae superat, non potest ratio ad li-
 quidum perducere. Probabiles tamen rationes habet, quibus
 attentio nostra mouetur, quo libentius illud complectamur.
 Praecipue seruit nobis ratio, vt tela acuta hostium religionis
 repellamus, et firmemus, hanc rem abstrusam nec sibi ipsi,
 neque aliis indubitatis principiis repugnare. Longe manifestior
 est opportunitas Philosophiae in Theologia morali, in qua
 plurima instituta cum ratione sana conspirant. Sacra scriptura
 praemunet notiones officiorum, virtutum et vitiorum, tan-
 quam res notas e ratione. Maxime subleuat ius naturae
 Theologum, quo melius iussa religionis explicare, atque a du-
 bitationibus defendere possit. Laudant quidem hodierni
 Deistae morum doctrinam Christi, tanquam rectam et proximi-
 mam

mam viam ad virtutem eximiam. E contrario oppugnant eandem aliis in legibus, quasi rationi contrariam. Praeter ceteras contendunt amorem erga inimicos naturae hominum repugnare, qui se ipsi tutari debeant. Hic ratio imperatum longe difficillimum, ut par est, temperet et monstret, pulcherrimam victoriam deportari de aduersariis, eos si beneficiis vincamus. Pars postrema Theologiae est Polemica, quae errores reprehendit. Haec sumit e logica ordinem pugnandi, ne andabatarum more decertemus. Metaphysica vero declarant communes doctrinas, et limitibus circumscribunt. Nihil enim saepius detorqueatur illis, ad maximos locos obscurandos, et in dubitationem vocandos. Quando sumimus, a diuinitate Christi humanitatem in societatem receptam, dictitant, finitum non esse capax infiniti. Quam cito hic impetus potest reprimi, simul largimur, finitum per se et secundum naturam infinitum non capere, sed per supernaturalem coniunctionem emendari.

Haecenus, merita Philosophiae de Theologia exponere studui. Sed affert etiam insignem vtilitatem, quod nos ad grauissima officia firmissimis rationibus cohortatur. Praecipue commendat nobis gratum animum, tanquam fontem omnium virtutum. Nam quid est pietas? gratus animus erga Deum. Quid amor erga parentes? gratus animus erga illos. Quid est charitas in patriam? gratus animus propter omnia bona, quibus in ea frui licuit. Quis igitur talem virtutem non colat, et omni occasione exerceat.

Hodier-

Hodiernus certe dies commonefacit me, et mensae socios, de grata memoria euergetae nostri. Quam pietatem praeslo eo maiore contentione, quo propius cum Generosissimo de Wolframsdorf sanguine coniunctus sum, et quo diutius eius beneficium percipio. Herculem antiquitas nominavit Musagetam, eique immortalem gloriam tribuit, quia Musas defendit. Noster Generosissimus de Wolframsdorf meretur nomen nutritoris Musarum, quod liberalitate sua e facultatibus complures tot annos aluit. Merito renouamus memoriam tanti nominis, merito rosas spargimus in eius tumulum, et terram leuam comprecatur, merito rogamus Deum, ut genus splendidissimum usque ad extremum aeuum conferuet, atque etiam hanc sedem musarum semper tueatur, quo dignitas Academiae perpetuo cum gloria viri maneat coniuncta.

Wittenberg, Diss., 1774-76

f

Sb.

Farbkarte #13

B.I.G.

19

ORATIO
DE
PHILOSOPHIAE IN THEOLOGIAM
MERITIS

1776
6a

AD RECOLENDAM MEMORIAM
B. HERMANNI DE WOLFRAMSDORF
SVPREMI OLIM AVLAE ELECT. SAX. MARESCHALLI ATQVE
CONSILIARII INTIMI ECCLESIAE CATHEDRALIS MARTIS
BVRG. PRAEPOSITI NEC NON DYNASTAE IN MÜGELN
SAALHAVSEN COLMEN LIMPACH SITTEN KÖSTERITZ
HARTMANNSDORF DÜRRENBURG ET
BÖRTEWITZ CET.
CONDITORIS BENEFICII WOLFRAMSDORFIANI

D. XIII. SEPT. 1776
IN AVDITORIO MAIORE

PVBlice HABITA

M. CAROLO SAMVELE MULLERO
KEMBERGA - SAXONE.

VITTEMBERGAE
LITTERIS CAROLI CHRISTIANI DÜRRII
ACAD. A TYPIS.

G. Diac. M. Kabschmann.

Th. Enc. 15

